

บทที่ 1

ลักษณะภูมิศาสตร์และอิทธิพล

"เอเชียใต้" เป็นศัพท์ใหม่ที่เริ่มใช้เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ใช้เรียกกลุ่มประเทศที่อยู่ทางภาคใต้ของทวีป ที่ตั้งอยู่ระหว่างภูมิภาคเอเชียตะวันตกเฉียงใต้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภูมิภาคนี้มีรูปร่างเป็นรูปสามเหลี่ยม มีฐานอยู่เบื้องบน มีช่วงกว้างและช่วงยาวพอ ๆ กัน คือ ประมาณ ๒,๐๐๐ ไมล์ ปัจจุบันมีประชากรรวมกันประมาณ ๖๐๐ ล้านคน ประกอบด้วยประเทศต่าง ๆ คือ อินเดีย ปากีสถาน บังกลาเทศ ศรีลังกา เนปาล ภูฏาน และมัลดีฟ

เอเชียใต้ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ ๑,๗๓๓,๒๔๔ ตารางไมล์ มีพรมแดนธรรมชาติแบ่งไว้ชัดเจนดังนี้คือ

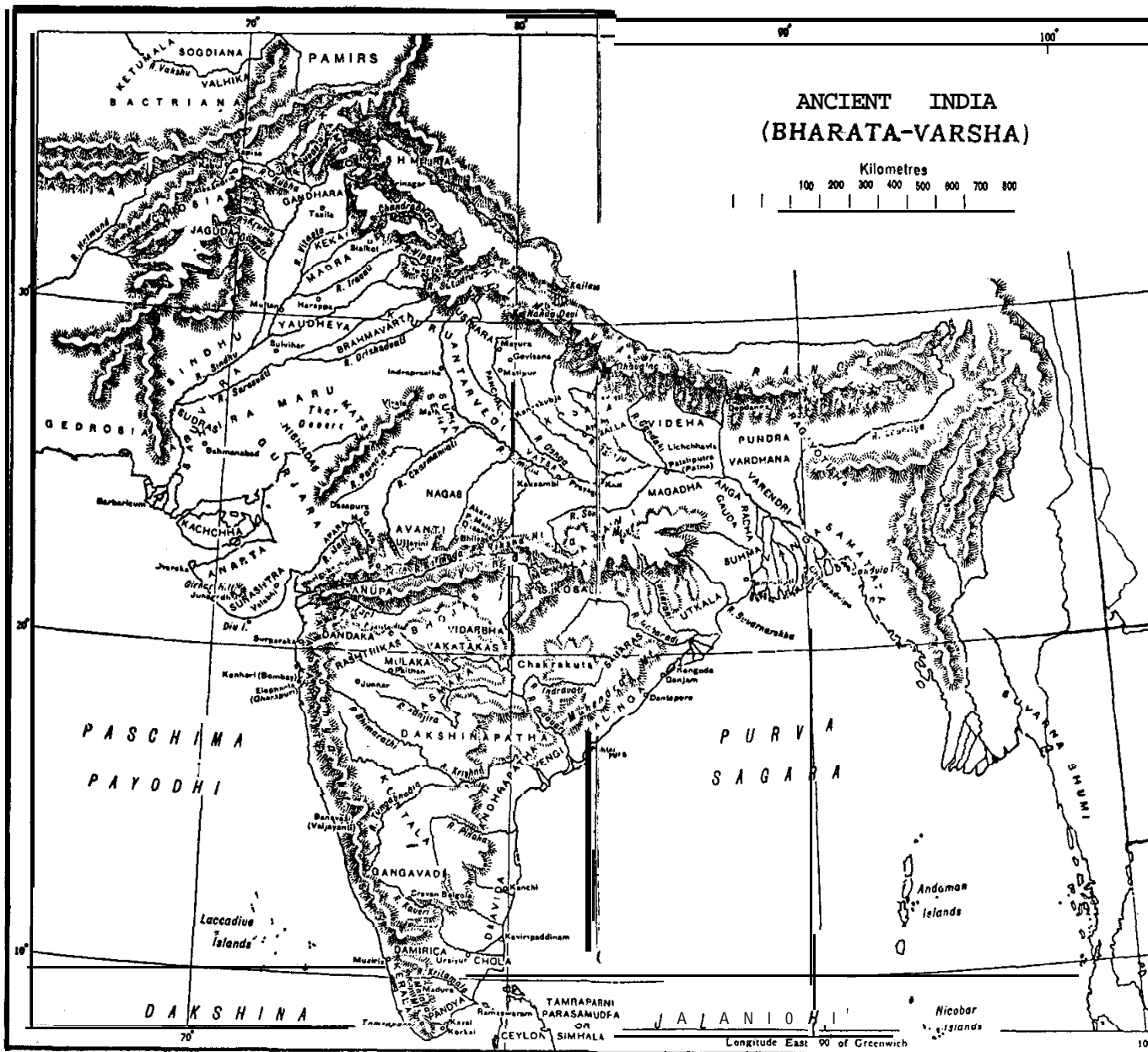
ทิศเหนือ เป็นเทือกเขาหิมาลัย ประกอบด้วยภูเขาสูง ๆ

ทิศตะวันออก เป็นเทือกเขาอาระกันโยมา (Arakan Yoma)

ทิศตะวันตก เป็นเทือกเขาเคอร์ธาร์ (Kirthar) และสุไลมาน (Sulaiman)

ทิศใต้ เป็นคาบสมุทรอินเดีย ยื่นไปทางใต้ ๒,๐๐๐ ไมล์ มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม มีชายทะเลอันยาวเหยียด ทั้งสองด้านล้อมรอบด้วยมหาสมุทรอินเดีย โดยเป็นทะเลอาหรับทางตะวันตก และอ่าวเบงกอลทางตะวันออก

เอเชียใต้ เป็นภูมิภาคที่มีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาลมาก หากเปรียบเทียบกับยุโรปแล้ว จะพบว่าเนื้อที่เท่ากับทวีปยุโรปไม่นับรวมสหภาพโซเวียต ด้วยเหตุนี้เอง เอเชียใต้จึงมีลักษณะภูมิประเทศ และสภาพอากาศที่แตกต่างกันมากมายหลายประเภท ดังจะได้กล่าวต่อไป

แผนที่โบราณ

๑.๑ ลักษณะภูมิประเทศ

ในบริเวณตอนเหนือ และบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาคีมาลัยแผ่ยาวไปตลอดภาคเหนือ เทือกเขาเหล่านี้ลาดจากแคว้นฮัสติมทางตะวันออกไปจนจดบาฮูจิสถานทางตะวันตก รวมความยาวกว่า ๑,๖๐๐ ไมล์ ในเขตนี้มีเทือกเขาใหญ่ ๆ มากมาย ดังนี้คือ

๑. เทือกเขาเคอร์ซาร์ (Kirthar Range) อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ใกล้ชายฝั่งทะเล
๒. เทือกเขาสูลอิมาน (Sulaiman Range) อยู่ถัดขึ้นไปทางด้านเหนือของเทือกเขาเคอร์ซาร์ โดยมีช่องเขาสำคัญคือ "โบลัน" (Bolan pass) อยู่ระหว่างเทือกเขาเคอร์ซาร์กับเทือกเขาสูลอิมาน
๓. เทือกเขาซอลท์ (Salt Range) เป็นแนวทิวเขายอดบ้าน อยู่ถัดจากเทือกเขาสูลอิมาน มีช่องเขาที่สำคัญที่สุดในบริเวณนี้คือ ช่องเขาไคเบอร์ (Khyber pass) ซึ่งตัดผ่านเทือกเขาสูลอิมานกับเทือกเขาซอลท์
๔. เทือกเขาคีมาลัย (Himalayas) เป็นเทือกเขาสูงมีหิมะปกคลุมอยู่ตลอดเวลา อยู่ในเขตของประเทศเนปาล ยอดเขาที่สูงที่สุดในโลกอยู่ในเทือกเขานี้ชื่อว่า ยอดเอเวอเรสต์ สูง ๘๗๐๔.๔ เมตร ยอดเขาสูงรองลงมาคือยอดเขา K2 (Godwin Austen) สูง ๘,๕๗๔ เมตร ถัดมาคือยอดเขากันเชนจังกา (Kanchenjunga) สูง ๘,๕๓๑.๕ เมตร อยู่ในทิวเขาคาราโกรัมทางเหนือ สำหรับยอดเขาเอเวอเรสต์นั้นอยู่ก่อนมาทางด้านตะวันออก ระหว่างเทือกเขาคีมาลัยนี้แบ่งเป็นเทือกเขาสำคัญขนาดทางด้านเหนือ และด้านใต้ของเทือกเขาคีมาลัยคือ ด้านเหนือเรียกว่า เทือกเขาลาดัค (Ladak Range) ส่วนด้านใต้เรียกว่าเทือกเขาวาลิก (Walik Range) ถัดจากนี้มาเป็นแนวเขาทางด้านตะวันออก (The Eastern Bolder Range) อยู่ในบริเวณที่ราบสูงแคว้นฮัสติม ติดกับพรมแดนพม่า

บริเวณตอนเหนือนอกจากจะมีภูเขาสูง ๆ แล้ว ภูมิประเทศก็ยังประกอบด้วยที่ราบ
ลักษณะต่าง ๆ อีกดังนี้คือ

ที่ราบภาคเหนือของอินเดีย (The Northern Indian Plain) มีลักษณะเป็น
ที่ราบโล่งแบบเดียวกันโดยตลอด ทางด้านที่ติดกับเทือกเขาหิมาลัยมีระดับสูงขึ้น แต่ก็นับได้ว่ามี
ระดับสม่ำเสมอ ส่วนมากบริเวณที่ติดกับเขตคาบสมุทรทางใต้ นับว่าขรุขระ เนื่องจากมีแม่น้ำ
กัตเขาจะเป็นหุบเขาลึกในหลายบริเวณ ในแคว้นราชสถาน มีแนวที่เชื่อมกับเขตทะเลทราย
ธาร์ (Thar) ตรงส่วนที่จะมีลักษณะเป็นทรายเป็นหินสลับกัน เพราะเป็นย่านที่แห้งแล้ง ส่วน
ทางใต้ของทะเลทรายที่เรียกว่า "Great Rann of Kutch" เป็นแนวแบ่งระหว่างที่ราบ
และเขตคาบสมุทร มีลักษณะเป็นเนินเขาที่ถูกกัดกร่อน ในฤดูหนาวจะเต็มไปด้วยฝุ่น ส่วนฤดูร้อน
ลมมรสุมก็จะพัดเอาน้ำทะเลเข้ามาถึงตอนใน

ที่ราบลุ่มแม่น้ำ แบ่งได้เป็น ๔ บริเวณ คือ

๑. ที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ และสาขาทั้ง ๔ ได้แก่ แม่น้ำสัทลีช (Sutlej)
เบฮัส (Beas) ราวี (Ravi) เชนูบ (Chenub) และเจล์ม (Jhelum) อยู่ในปากีสถาน
ตะวันตก
๒. ที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา มีสาขา ๑๐ สายอยู่ในอินเดีย เป็นแหล่งที่ริเริ่มและ
พัฒนาการของอารยธรรมชาวอารยัน ที่เรียกว่า "อารยวรรต" (Aryavarta) หรือดินแดน
แห่งชนชาติอารยัน
๓. ที่ราบลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร มีสาขา ๓ สายอยู่ในอินเดีย และบังกลาเทศ
๔. ที่ราบลุ่มปากแม่น้ำคงคาและพรหมบุตร มีลักษณะเป็นดินดอนสามเหลี่ยม
มีขนาดใหญ่่มาก เกิดขึ้นเนื่องจากแม่น้ำได้พัดพาเอาตะกอน โคลนตมมาทับถมประมาณวันละ
สามล้านตัน

ลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเอเชียใต้ ก็คือ ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นคาบสมุทร (Peninsular India) ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ ลักษณะของคาบสมุทรมีความเอียง กล่าวคือ ด้านตะวันตกจะสูงกว่าด้านตะวันออก ทำให้แม่น้ำหลายสายไหลจากตะวันตกสู่ฝั่งทางตะวันออก เช่นแม่น้ำมahanadi โคธาวารี กฤษณา และโควารี

ภูมิประเทศของคาบสมุทรโดยทั่วไปไม่ราบเรียบ มีลักษณะขรุขระสลับอยู่ตามชายฝั่ง ซึ่งอาจแบ่งส่วนได้ดังนี้

๑. เทือกเขาอะราวัลลี-สัตปุระ (The Aravalli-Satpura Hill Range) มีแนวเทือกเขาสำคัญ คือ อะราวัล (Aravalli) วินธีย (Vindhya) และสัตปุระ (Satpura)
๒. ที่ราบสูงเดคข่าน (Deccan Plateau) ได้แก่ บริเวณที่รับจากแม่น้ำทัปติ (Tapti) มีลักษณะเป็นที่ราบสูง ทางด้านตะวันตกเป็นยอดเขาฆาต (Ghats) ส่วนทางด้านตะวันออกจะมีลำน้ำที่ไหลกัดเซาะมากมาย เช่น แม่น้ำโคธาวารี และสาขาซึ่งไหลจากที่สูงก่อให้เกิดภูมิประเทศแบบขั้นบันได (Terrace Topography)
๓. ที่ราบสูงนิลเจอร์-พัลนิ (The Nilgeri-Palni Plateau) เป็นที่ราบสูงเล็ก ๆ อยู่ถัดจากที่ราบสูงเดคข่านทางตอนใต้
๔. ที่ราบชายฝั่งตะวันตก (The West Coast) อยู่ถัดจากขอบหน้าผาของภูเขาฆาตตะวันตกเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล
๕. ชายฝั่งตะวันออก (The East Coast) เป็นที่ราบชายฝั่งทางด้านตะวันออก มีลักษณะกว้างกว่าชายฝั่งทะเลตะวันตก และเทือกเขาทางตะวันออกไม่เป็นแนวที่ต่อเนื่องกันเหมือนชายฝั่งตะวันตก และอยู่ห่างฝั่งทะเลเข้าไปมาก ขั้วที่น้ำตั้งเขตก็คือที่ราบด้านตะวันออกเป็นที่ราบดินดอนสามเหลี่ยม ปากแม่น้ำมีดินตะกอนมาทับถมเหมาะแก่การเพาะปลูกทั้งสองด้าน มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น มีเมืองสำคัญตั้งอยู่เช่น มีทราสทางตะวันออก บอมเบย์ทางตะวันตก

๖. ที่สูงโคทา-นาปุระ (The Chota-Nagpur Upland) เป็นที่สูงประกอบด้วย
เขาเตี้ย ๆ สลับซับซ้อน เป็นส่วนที่รุดต่ำที่มีดินชั้นทับถม

๗. ศรีลังกา เป็นเกาะแยกออกจากคาบสมุทร มีบริเวณสูงสุดอยู่ตรงกลาง แล้ว
ค่อย ๆ เทลาดจากที่สูงออกมาสู่ชายฝั่งโดยรอบ ชายฝั่งทะเลทางตะวันตกเป็นเนินทราย และ
ลาดลง โดยทั่วไปบริเวณชายฝั่งตะวันออกส่วนมากเป็นผาชัน

๑.๒ ลักษณะภูมิอากาศ

หากพิจารณาถึงลักษณะภูมิอากาศก็จะพบว่า ภูมิภาคเอเชียใต้ มีลักษณะภูมิอากาศที่
อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมก็จริง แต่ก็มีลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างออกไปมาก ซึ่งมีตั้งแต่หนาวจัด
จนกระทั่งร้อนจัด ดังมีรายละเอียดดังนี้^{๑๖}

๑. ภูมิอากาศมรสุมเขตอบอุ่น (Subtropical Monsoon 'CWA') มีลักษณะ
คืออบอุ่นในฤดูหนาว ส่วนในฤดูร้อนอากาศร้อนแต่มีฝนตกเป็นระยะเวลายาวนาน อากาศแบบนี้
ได้แก่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคาและพรหมบุตรในประเทศอินเดีย

๒. ภูมิอากาศกึ่งแห้งแล้งเขตร้อน (Hot Semi-Arid Climate "Bsh")
ภูมิอากาศแบบนี้จะร้อนตลอดปี มีฝนตกเพียงเล็กน้อยและไม่แน่นอน ได้แก่ บริเวณรอบ ๆ ทะเล
ทรายธาร์ และภาคกลางของที่ราบสูงเดคข่าน

๓. ภูมิอากาศทะเลทรายแถบร้อน (Hot Desert Climate "Bwh") อากาศ
แห้งแล้งร้อนตลอดปี ได้แก่ บริเวณทะเลทรายธาร์ หรือทะเลทรายเกรตอินเดีย (Great
Indian Desert) และที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ

๔. ภูมิอากาศฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (Sawana Climate "Aw") อากาศแบบนี้
ในฤดูร้อนมีฝน ฤดูหนาวแห้งแล้ง ได้แก่ บริเวณที่เป็นคาบสมุทรเดคข่านเกือบทั้งหมด ส่วนที่เป็น
บังคลาเทศในปัจจุบันและครึ่งเกาะลังกาตอนเหนือ

๕. ภูมิอากาศมรสุมเมืองร้อน (Tropical Monsoon "Am") คืออากาศร้อน มีฝนตกหนักในบางฤดู แต่มีช่วงแห้งแล้งบ้าง ได้แก่บริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทร แคนซัน ซึ่งมีเทือกเขาฆาตตะวันตกตั้งรับลมที่พัดจากมหาสมุทรอินเดีย

๖. ภูมิอากาศฝนเมืองร้อนตลอดปี (Tropical Rain Forest "Af") คือ อากาศร้อนฝนตกตลอดปีได้แก่ ศรีลังกาและสิงคโปร์

๗. ภูมิอากาศแบบภูเขา (Mountain Climate "H") อากาศแบบนี้จะเย็นจัด มากจนภูมิประเทศเป็นป่าดงดิบที่เดียว ได้แก่อาณาบริเวณทางตอนเหนือของอินเดีย ซึ่งได้แก่ บริเวณที่เป็นประเทศเนปาล ภูฐาน และรัฐสิกขิมในปัจจุบัน

จากสภาพภูมิประเทศที่มีทั้งภูเขาสูง ๆ ที่ราบสูง ที่ราบ และแม่น้ำสายลึก ๆ ตลอดจนมีภูมิอากาศผิดแผกแตกต่างถึง ๗ ประเภทดังกล่าวนี้ จึงทำให้สภาพภูมิประเทศมีทั้งป่า ดงดิบ จนกระทั่งถึงลักษณะภูมิประเทศที่เป็นทะเลทราย ยกตัวอย่าง เช่น เขตที่เป็นป่าดงดิบ ก็ได้แก่ บริเวณเทือกเขาตอนเหนือของทวีป คือ แถบที่เป็นประเทศเนปาล ภูฐานและรัฐสิกขิม เขตที่เป็นประเทศบังคลาเทศในปัจจุบัน เขตที่ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพมาลาวี เขตชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรอินเดียบริเวณที่รับลมของ เทือกเขาฆาตตะวันตก นอกจากนั้น ก็ยังได้แก่บริเวณทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะลังกา ป่าดงดิบแถบนี้มีใบไม้เขียวชุ่มตลอดทั้งปี ไม้ผลัดใบ และต้นไม้มีขนาดสูงใหญ่ขึ้นที่หนาแน่น ส่วนที่เป็นทะเลทรายซึ่งเรียกว่าลักษณะภูมิ- ประเทศแบบ "ทุ่งหญ้าทะเลทราย" หรือ "ทุ่งหญ้ากึ่งทะเลทราย" ก็ได้แก่บริเวณทะเลทรายฮาวี ซึ่งเป็นเขตที่แห้งแล้งมาก เป็นเขตที่มีทุ่งหญ้าขึ้นอย่างเบาบางมากเป็นหย่อม ๆ และมีต้นไม้ เล็ก ๆ ที่ทนความแห้งแล้งได้มากขึ้นอยู่ประปราย

นอกจากนี้ก็ยังจะมีภูมิประเทศที่เป็นป่าประเภท "ป่าโปร่งเมืองร้อน" และ "ป่าละเมาะ และป่าหนาม" อีกด้วย ลักษณะประเภท "ป่าโปร่งเมืองร้อน" นั้น มีลักษณะดังนี้คือ ต้นไม้ขึ้นไม่ หนาแน่น มากนัก และผลัดใบในฤดูฝน ป่าไม้ประเภทนี้ ยังมีทุ่งหญ้าสลับอยู่ด้วย อาณาบริเวณที่เป็น

ป่าโปร่งเมืองร้อนก็เห็นจะได้แก่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคาและพรหมบุตร และบริเวณเทือกเขา
ขาดตะวันตกซึ่งถัดจากชายฝั่งทะเลเข้าไป ส่วนลักษณะภูมิประเทศที่เป็น "ป่าละเมาะและป่า
หนาม" นั้น มีลักษณะดังนี้คือ เป็นป่าไม้เมืองร้อน ที่ต้นไม้ขึ้นเบาบางและโปร่งมาก ต้นไม้ที่ขึ้น
มักเป็นต้นไม้ที่มีลำต้นเล็ก และไม่สูงใหญ่นัก หรือเป็นป่าที่ป่าไม้มีหนามไม่ค่อยมีใบ ป่าประเภท
นี้เกิดขึ้นในบริเวณที่มีอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง มีฝนตกไม่มากนัก ซึ่งได้แก่แถบบริเวณทางพรมแดน
ตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย บริเวณส่วนใหญ่ของที่ราบสูง เดคข่าน และบริเวณคานเหนือของ
เกาะลังกา

๑.๓ วิเคราะห์อิทธิพลของภูมิศาสตร์

เมื่อศึกษาลักษณะภูมิศาสตร์โดยละเอียดดังกล่าวแล้ว ก็คงจะไม่เกินความจริงนัก
ที่จะกล่าวว่า สภาพภูมิศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียใต้ในสมัยโบราณ มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อความ
เป็นไปทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจวิเคราะห์ตามประเภทของลักษณะภูมิประเทศได้เป็น ๔
ลักษณะดังนี้คือ

๑. ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสูงตอนเหนือ และตะวันตกเฉียงเหนือ และ
ช่องเขาต่าง ๆ ตลอดจนเทือกเขาที่ลาดไปตามชายฝั่งทะเลจากเหนือจดใต้ทั้งสองฝั่ง
๒. ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์
๓. ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นชายฝั่งทะเลอันยาวเหยียด
๔. ลักษณะภูมิประเทศภายในที่มีที่ราบสูง ทะเลทรายที่ร้อนระอุและแห้งแล้ง
ตลอดจนแม่น้ำสายเล็ก ๆ และที่ราบต่าง ๆ

สำหรับลักษณะภูมิประเทศประเภทแรกที่เป็นเทือกเขา จะเห็นได้ว่าการที่มีเทือกเขา
กั้นขวาง ซึ่งทอดยาวเหยียดไปตลอดแนวพรมแดนคานเหนือ ซึ่งก็ล้วนเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ช่วยกัน

อินเดียโบราณออกจากส่วนต่าง ๆ ของทวีปเอเชีย และช่วยให้อินเดียได้มีโอกาสสร้างสมอารย-
ธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตน และในขณะที่เดียวกันก็กีดกันอินเดียให้ไม่สามารถขยายดินแดนให้
กว้างออกไปทางเหนือได้

ส่วนเทือกเขาที่ลาดไปตามริมฝั่งทะเลจากเหนือจดใต้ทั้งสองข้าง เทือกเขาทาง
ด้านตะวันออกก็กั้นอินเดียจากพม่า และด้านตะวันตกก็กั้นอินเดียจากที่ราบสูงอิหร่าน

จริงอยู่แม้จะมีเครื่องกีดขวางทางธรรมชาติดังกล่าวแล้ว ก็มีได้กั้นอินเดียให้
ปลอดภัยจากการรุกรานภายนอก ปรากฏว่าตั้งแต่สมัยโบราณ อินเดียได้รับภัยจากผู้รุกรานอยู่เสมอ
เพราะผู้รุกรานเหล่านี้ได้อาศัยช่องเขาทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นช่องทางเข้าสู่อินเดีย
เช่น ช่องเขาโคเบอร์ และช่องเขาโบลัน เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ก็ด้วยทางช่องเขาเหล่านี้
ซึ่งนั่นเองที่เป็นหนทางที่ชาวต่างชาติได้นำเอาอารยธรรมของอินเดียออกไปสู่โลกภายนอกด้วย
เช่น สมัยที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์แห่งมาซิโดเนียได้มาบุกรุกอินเดีย และได้้นำเอาอารยธรรม
อินเดียออกไปสู่ตะวันตก

อนึ่ง แม้ว่าช่องเขาโคเบอร์จะเป็นทางนำศัตรูภายนอกเข้ามารุกรานอินเดีย
ภาคเหนือได้ แต่มีสามารถจะไปได้ไกลกว่านั้น เพราะสภาพภูมิประเทศได้กำหนดให้เป็นเช่นนั้น
กล่าวคือที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุและคงคาแห่งจากตะวันตกสู่ตะวันออก และที่ราบนี้แคบลงตรงใกล้
เมืองเคลชิ ดังนั้นช่วงที่ราบแคบตอนนี้ ชาวอินเดียสามารถตั้งป้อมป้องกันผู้รุกรานไว้ได้และถึง
แม้ผู้รุกรานจะได้ปกครองอินเดียภาคเหนือ ก็หาได้เคยเข้าถึงภาคใต้ไม่ เพราะที่ราบสูงและ
ทะเลทรายเป็นสภาพธรรมชาติที่กีดกันไว้” ฉะนั้น จึงทำให้อินเดียตอนใต้ซึ่งเป็นดินแดนของพวกเขา
“ทมิฬ” จึงมีวัฒนธรรมและภาษาเป็นของตนเอง ไม่ได้สืบต่อมาจากพวกทางเหนือ แม้ว่าปัจจุบันนี้
จะมีการผสมปนเปกันอยู่บ้าง แต่พวกทมิฬก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมและภาษาของตนไว้

ส่วนภูมิภาคที่เป็นที่ราบ ที่สำคัญคือที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ ที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา และที่ราบลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร ล้วนแต่เป็นที่ราบลุ่มที่มีความสำคัญในการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ทั้งสิ้น กล่าวคือ สำหรับที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ และแม่น้ำคงคานั้นเป็นที่ราบที่มีความกว้างขวาง มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีดินตะกอนที่แม่น้ำพัดพามาทับถมอย่างกว้างขวาง อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ จึงดึงดูดให้ประชากรมาอยู่กันอย่างหนาแน่นและความเจริญต่าง ๆ จึงได้ก่อตัวขึ้นเป็นแหล่งอารยธรรมเอเชียใต้ ที่เรียกว่า อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ สำหรับที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคานั้น เป็นแหล่งที่ริเริ่มและพัฒนาของอารยธรรมอารยัน ที่เรียกว่า "อารยวรรต" (Aryavarta) หรือดินแดนแห่งชนชาติอารยัน ส่วนที่ราบลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร เป็นที่ราบน้ำท่วม และที่ราบแบบขั้นบันได มีดินตะกอนอุดมสมบูรณ์ที่สุด เหมาะแก่การเพาะปลูกแบบหนาแน่น มีประชากรจำนวนมากอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ซึ่งได้แก่แถบมณฑลเบงกอลใกล้เคียงเมืองกัลกัตตา

สำหรับภูมิภาคที่เป็นฝั่งทะเลอันยาวเหยียด ซึ่งมีอ่าวเบงกอลอยู่ทางด้านตะวันออก และมหาสมุทรอินเดียทางด้านตะวันตก ก็จะได้เห็นว่าภูมิภาคดังกล่าวมีอิทธิพลในการเป็นพรมแดนธรรมชาติที่ช่วยป้องกันอินเดียให้ปลอดภัยจากผู้รุกรานได้ เพราะในสมัยโบราณก่อนอังกฤษจะเผยแพร่จักรวรรดินิยม จะพบว่าไม่มีชาติใดที่จะเข้ารุกรานอินเดียทางทะเลได้เลย จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองอินเดียไม่ให้ความสำคัญต่อกิจการทหารเรือ

หากพิจารณาถึงลักษณะภูมิภาคโดยส่วนรวมแล้ว ก็อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า อินเดียมีทั้งแม่น้ำสายเล็ก ๆ มีทั้งเทือกเขาที่ปกคลุมไปด้วยป่าทึบ ป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยสัตว์ร้าย และโรคภัยไข้เจ็บ มีอากาศหนาวจัดเพราะปกคลุมไปด้วยหิมะตลอดทั้งปี ในขณะที่เดียวกัน อินเดียก็มีทะเลทรายที่ร้อนระอุมีแต่ความแห้งแล้ง เช่น ทะเลทรายธาร์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัจจัยธรรมชาติสำคัญที่ทำให้อินเดียแบ่งออกเป็นเขตใหญ่ น้อย ขาดการติดต่อซึ่งกันและกัน เจริญ-ขึ้นมาเป็นหน่วยทางการเมืองและสังคมที่มีลักษณะโดดเดี่ยว ขาดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนถาวรระหว่างกันและกัน เมื่ออังกฤษเข้ามาในอินเดียก็พบว่าอินเดียแตกแยกออกเป็นแคว้น ๆ

มากกว่า ๔๐๐ แคว้น ทำให้ลักษณะการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มต่าง ๆ แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะ
จะเป็นภาษาหรือศาสนาหรือลักษณะสังคมซึ่งมีลักษณะตั้งแต่สังคมแบบดั้งเดิมจนกระทั่งสังคมแบบ
เจริญแล้ว แม้แต่อาหารการกิน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ และลักษณะ
ที่อยู่อาศัยก็แตกต่างกันออกไปด้วย

อนึ่ง กล่าวกันว่า ความโหดร้ายของลักษณะลมฟ้าอากาศของอินเดียมีอิทธิพลอย่างมาก
ต่ออุปนิสัยใจคอของชาวอินเดียทีเดียว เช่น น้ำท่วม อาหารขาดแคลน จากความกดทับของธรรมชาติ
นี้ทำให้ชาวอินเดียมีความอดทน สามารถทนรับสภาพเลวร้ายต่าง ๆ ได้ด้วยความสงบ อันเป็น
แนวโน้มไปในทางสละโลก ใช้ชีวิตอย่างฤาษี ค้นคิดปรัชญาต่าง ๆ ขึ้นมา ทำให้อินเดีย
เป็นแหล่งกำเนิดแห่งปรัชญาต่าง ๆ มากมาย แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีแนวโน้มในมุขกลับคือการ
ต่อสู้เพื่อชนะธรรมชาติ เช่น มีการสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน การสะสมกำลังอาวุธ และ
กำลังคน เพื่อป้องกันภัยจากภายนอก ตลอดจนการสร้างศิลปกรรมอันยิ่งใหญ่ เป็นต้น

ในประการสุดท้าย ลักษณะภูมิศาสตร์ดังกล่าวยังมีส่วนทำให้อารยธรรมที่เป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันนั้นยังสับสนยุ่งยากโดยมิได้ขาดสายมาจนถึงปัจจุบัน โดยไม่มีความเสื่อม
เข้ามาแทรกเหมือนอารยธรรมอื่น ๆ เช่น อารยธรรมอียิปต์ อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อาจจะ
สังเกตได้ว่า ชาวอียิปต์ก็ดีหรือชาวกรีกก็ดี ส่วนมากไม่เคยได้รู้ถึงความเจริญรุ่งเรือง
ของอารยธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ เพราะว่าความเจริญของอารยธรรมนั้นได้ขาดตอนลง
แต่ไม่ได้สูญหายไป เพราะมีชนชาติอื่นรับช่วงไปปรับปรุงเป็นความเจริญของตน ส่วนในอินเดีย
ผู้คนมีชีวิตจิตใจอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมประเพณี ที่มีมาหลายพันปี ชาวบ้านคุ้นเคยกับชื่อเสียง
ของบุคคลในนิยายในอดีต พวกพราหมณ์ก็ยังคงท่องโคลงคาถาซึ่งได้แต่งกันไว้นานนับ เป็นพันพันปี
ดังนั้นจะเห็นว่าอารยธรรมในอินเดียติดต่อกันมา โดยมิได้ขาดสายไป

เชิงอรรถที่ ๑

^๑ ทวี ทองสว่าง ประยทธ เกิดนวล และทัศนีย์ ทองสว่าง, ภูมิศาสตร์ทวีปเอเชีย (พระนคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖๕-๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๔-๗๑.

^๓ เพ็ชรี สุมิตร, ประวัติอารยธรรมอินเดีย (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๓๔.

^๔ อติมา พิทักษ์ไพรวรรณ, ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๑๕), หน้า ๖๓.

^๕ เพ็ชรี สุมิตร, เรื่องเดิม, หน้า ๓๔.
